

Balneum

Els banys de la vil·la romana de can Terrés

EXPOSICIÓ

Sala d'exposicions de l'Ajuntament de la Garriga, del 31 de maig al 13 de juny de 1997

Museu de Granollers, de l'11 d'octubre al 2 de novembre de 1997

IES Vil·la romana de la Garriga, del 6 de febrer al 19 de juny de 1998

Ressenya

Isabel Rodà

Universitat Autònoma de Barcelona

La presentació d'aquesta exposició, primer a l'Ajuntament de la Garriga i tot seguit al Museu de Granollers, ha constituït un autèntic regal per a la vista i per a la ciència arqueològica, amb un encert total d'organització. Quan una presentació surt tan rodona com aquesta de *Balneum* no es deu només a la vistositat dels mateixos materials i objectes o a l'atractiu del muntatge que combina austeritat amb bon gust i elegància de disseny; aquests factors es donen evidentment en aquesta afortunada ocasió, però hi ha, a més, al darrere una llarga tasca de recerca ben dirigida i coordinada i una reflexió madura sobre la interpretació històrica duta a terme pel cohesionat equip que ha desenvolupat en els darrers anys les campanyes d'excavació, de consolidació i de difusió de la vil·la de can Terrés.

És palesa la importància d'aquesta vil·la romana, situada en un indret privilegiat amb bon clima, recursos agrícoles com ara el

cultiu de la vinya, fonts termals salutíferes i a la vora de la via romana que remuntava el Congost fins a *Auso* (Vic). Si bé es coneix la presència d'altres vil·les properes al terme de la Garriga, l'atenció arqueològica s'ha concentrat entorn de can Terrés, punt obligat de pas al llarg dels segles. Cal destacar també l'interès continuat i el suport municipal, que ha permès i estimulat les investigacions, per la qual cosa constitueix un cas exemplar i paradigmàtic del que hauria de ser sempre l'arqueologia municipal, amb un interès per conèixer el propi patrimoni, conservar-lo i integrar-lo en la vida quotidiana de la ciutadania, a la qual cal fer partícep i conscient d'aquest patrimoni mitjançant una difusió adequada i un accés a les restes.

Una bona mostra de tot això que estem dient conflueix en l'exposició *Balneum*, segons el guió de Montserrat Tenas i Lluís Vila. Està pensada per a un itinerari àgil gràcies al disseny gràfic de

Miquel Llach. Una sèrie d'àmbits separats per uns lleugers plafons tèxtils, a més de delimitar el recorregut, serveixen també per a contenir explicacions i il·lustracions. Aquesta solució permet una gran versatilitat d'adaptació a espais diferents i ofereix al visitant un ambient càlid, acollidor i intimista, i alhora el prepara per a entrar en la reconstrucció d'un àmbit privat com ara el de la vil·la romana de can Terrés.

L'exposició s'articula en una sèrie de seccions o parts que permeten una visió global del que representa aquesta vil·la, amb una claredat i un ordre que permeten que el missatge es transmeti nítidament a l'espectador que s'hi acosta.

La primera part és dedicada al descobriment de la vil·la, la qual el segle XV es coneixia ja amb el suggestiu topònim de Lo Puig de l'Antigor, que fa palesa la presència de restes visibles en aquell moment; avui pren el nom de la masia de can Terrés, que inclou la important capella romànica de Santa Maria del Camí. Coberts els seus terrenys per un frondós alzinar, les primeres excavacions les va efectuar al final del segle passat el canonge de Vic mossèn Jaume Collell, i és per això que força materials escultòrics, pictòrics i musivaris es troben avui formant part dels fons del Museu Episcopal de Vic. Destaca, en l'exposició, la reproducció d'un mosaic d'una figura femenina ideal amb vel i ceptre, una reproducció molt exacta que té el mèrit d'haver estat feta per l'Escola Municipal d'Art de la Garriga. De totes maneres, no va ser fins a 1961 quan es van descobrir els

banys, gràcies als treballs de Josep Maurí i de Joan Hernandes. Els treballs continuarien els anys setanta amb Josep Estrada i Ricard Pasqual. Posteriorment, l'any 1983 Jordi Pardo i Albert Bacaria van dur a terme estudis per tal d'establir una delimitació de l'extensió de la vil·la.

Després de presentar al visitant la troballa del jaciment, la segona part tracta de la presència romana al territori i de l'estructura arquitectònica i funcional de les vil·les romanes, tant en la seva part urbana com en la seva part rústica. A més, es refereix a la seva relació amb el paisatge que les envoltava, mitjançant l'esment d'unes encertades i breus frases d'autors romans com ara Varró, Plini o Marcial que posen un toc de missatge directe sobre com copsaven la vida rural els contemporanis. Es mostra l'adequació de la vil·la de can Terrés als criteris d'ubicació romans, que no deixaven de banda cap detall per a aconseguir un bon nivell de qualitat de vida. També es fa referència als recursos econòmics que saberen explotar els seus propietaris, principalment la vinya i la comercialització del vi; no debades és a prop Llerona, que deu ser la *Lauro* antiga, sigui o no la recordada pels seus vins.

La tercera part o secció es centra exclusivament en la descripció dels banys, que són, encara avui, la part arquitectònica més ostensible de la vil·la i la que dona nom a l'exposició. Aquesta part es contextualitza i s'ambienta bé, amb paral·lels molt ben triats. Es mostra el que són les termes romanes i s'ofereix una bona maqueta de l'edifici termal de can

Terrés —obra també de l'Escola Municipal—, per mitjà de la qual es fa un clar resum de l'ús de les seves diverses sales. D'altra banda, s'il·lustren, en reproducció, els diversos estris emprats en el procés del bany, i fins i tot es presenta una bonica interpretació actual d'un *labrum* o pica. Per a ajudar a recrear encara millor l'ambient antic, complementen aquesta secció materials arqueològics trobats a la mateixa vil·la i que donen idea de la riquesa de la seva decoració; són especialment dignes de ser mencionades les restes de pintura mural (encara inèdites perquè foren trobades tot just el 1995 al passadís d'entrada a l'edifici dels banys), que imiten, amb realisme, les aplicacions parietals de marbres d'importació. L'estat de conservació de les pintures era força fragmentari i per això cal encara valorar més l'esforç per a presentar-les en públic per primera vegada, gràcies a la delicada tasca de restauració de Sílvia Garriga.

La quarta i última part de l'exposició es dedica al Projecte Arqueològic de can Terrés, endegat el 1993 per l'equip Estrat amb un suport total de l'Ajuntament de la Garriga. Aquest projecte té com a objectius vetllar per la protecció de la vil·la, desenvolupar un programa d'investigació arqueològica i tenir cura de la difusió cultural, tant dirigida als ciutadans com a les escoles. Aquest darrer és un aspecte que hauria d'estar sempre ben present, perquè massa sovint les investigacions arqueològiques queden reduïdes a la difusió dintre d'uns àmbits especialitzats i no se'n retorna la significació als qui han de ser els seus destinataris natu-

rals i els seus respectuosos fruïdors; en realitat, aquests són els qui avui viuen on segles enre-re ho feren els antics romans, als quals devem encara la primera estructuració a gran escala del nostre territori i l'encert a l'hora d'escollir els llocs propicis d'assentament i de comunicació: can Terrés n'és un exemple ben simptomàtic.

Podríem destacar, dintre de la presentació d'aquesta quarta part, els criteris de conservació —més que de restauració— del jaciment de can Terrés amb preocupació per no emascarar les estructures originals, en aquest cas usant sempre materials reversibles. També es mereix esmentar la presentació dels resultats obtinguts en la campanya de prospecció geofísica efectuada l'abril del 1995, no sols pel seu vessant de tecnologia punta, sinó pel que significa a les envistes d'una delimitació de l'àrea arqueològica, de la seva protecció i de la màxima eficàcia en la planificació de les intervencions sobre el terreny. El Projecte Arqueològic de can Terrés vetlla per la tasca de difusió a les escoles a fi d'educar, des de la infància, en el

respecte i la curiositat per les restes del passat que formen part del nostre present; és una tasca didàctica que inverteix en el futur del coneixement del patrimoni i de la història, en aquest cas de la Garriga.

Clouen físicament l'exposició una sèrie de vitrines que evocuen la línia del temps en la vida de la vil·la romana de can Terrés des de la seva fundació en el s. I aC fins al s. VI dC, en què fou abandonada; quatre segles més tard, al costat de les seves ruïnes, s'aixecà l'esglesiola romànica de Santa Maria del Camí, que acolliria les despulles de l'abadessa Xixilona, filla de Guifré el Pilós, segons fa saber el text de la làpida conservada encara a la capella. A més de les vitrines amb materials ceràmics que permeten seguir el fil del tarannà quotidià, mitjançant les peces d'importació s'exposa també una selecció de les troballes més espectaculars conservades a la Fundació Maurí i al Museu de Granollers. Aquestes troballes són un indicatiu de la riquesa extraordinària de can Terrés, fet poc habitual en vil·les romanes allunyades de la línia costanera; recordem, a tall

d'exemple, el petit bust de Dionís que servia com a ornament d'un peu de taula i que era fet amb el preuat *giallo antico* de Chemtou (Tunísia) que Plini el Vell anomena *marmor Numidicum*, o també fragments escultòrics en marbre itàlic de Luni-Carrara o el vas de ceràmica coríntia amb decoració en relleu d'una escena dionísia.

Tota aquesta exhibició final de materials singulars posa la tanca d'or a la presentació impecable, reeixida i ben meditada de la transcendència del jaciment arqueològic de can Terrés, la qual, gràcies al muntatge a la vegada científic i amè, pot copsar el visitant de *Balneum* gràcies a una perfecta simbiosi de la col·laboració institucional i d'un equip de bons professionals entusiasmats al mateix temps per la seva feina. Només un *desideratum* final: que tot el contingut complet de l'exposició no quedi només com un record circumstancial, sinó que la seva memòria perduri en la publicació d'una guia catàleg per a fer veritat, una vegada més, allò de *scripta manent*.